

וכי החזית עוברת בינינו ובין מחרחריי המילחמה משני הצדדים, שוחרי המוות, הקנאות אבו נידאל וכהנא, שמיר ותבש, קדאפי ושרון.

היינו ביחד במשך אלפי שעות, בתריסר ארצות. עברנו ביחד הרפתקות לא-מעטות, ולא פעם חרדנו איש לחיי רעהו. פעם סיפר לי כי היום השחור ביותר בחייו היה היום שבו חציתי את הקוים בביירות, בחברת שרית ישי וענת סרגוסטי. כדי להיפגש עם יאסר ערפאת, סרטאוי, שעור לארגן את הפגישה, עקב אחריה ממרחקים, מפאריס, ובמשך שעות ארוכות-ארוכות לא שמע דבר על המתרחש. „אלף פעמים תיארתי לי שנהרגת בטעות אצלנו, במערב, וידעתי שלא אסלח לעצמי לעולם!“ אמר.

כמה פעמים חשבתי כך עליו? כאשר הסתכן ונכנס לדמשק של אסד, גוב האריה, והסיף שב במסיבת-עיתונאים לשלום ישראל-פלסטיני, כאשר קרה תיגר באוזני יאסר ערפאת באלג'יר, כאשר התגרה באנשי אבונידאל בתריסר מקומות?

כפגישתנו לפני-האחרונה, בלונדון, ישבנו ביחד על הבימה, זה לצד זה, מול פני שתי חברות פאשיסטיות, שפניהן היו מעוותות בשינאה אינרקי. החבורה היהודית הטיחה בפני השמצות ואיומים, והחבורה הפלסטינית צעקה לעברו בועם: „אתה, יושב ליד ציוני! ספך יהיה כסופו של סאדאט! ימח שילך, בוגד ארור!“

הוא קרא לעברם, „אם חושב משהו שחלושי-אופי עושים שלום, הוא טועה! עושי-השלום הם קשוחים מאוד! וכה יעזור לנו האלוהים: אם יתגרו בנו, אנחנו נוכיח עד כמה טאנחנו קשוחים!“

„אותנו אי-אפשר להשתיק בצעקות! אותנו אי-אפשר להפחיד! אותנו אי-אפשר להרתיע מלזמשיך בדרך שבחרנו לעצמנו! כי דרך זו, אשר למענה שפכנו דם יקר, היא הדרך המוסרית, הדרך הפטריטית!“

ובגבור העצקות, כאשר הפאשיסטים היהודיים הערביים צעקו ביחד — באנגלית,

הוא היררה מעט, ואמר: „זהו כוחה של מוזרדת. הייתי ילד כשעזבתי אותה, אך הטעם הזה נשאר.“

נזכרתי בסעיד חמאמי, האיש שעזמו פתחתי במגעים ב-1974. שנתיים לפני שהתפקיד הועבר לידי סרטאוי, חמאמי, ידידו של סרטאוי, נרצח גם הוא על-ידי אנשי אבונידאל ביגלל פגישות אלה. בפגישתי הראשונה עימד דיבר על הבית ביפו שבו נולד, ושאותו נטש בגיל 7. הבטחתי להביא לו בפגישה הבאה תצלומים של הבניין. מאז, במשך ארבע שנים, ניסיתי לאתר את הבית. צילמתי בתים רבים, אך בכל פעם הבית בתצלומים ואמר באכזבה: „זה לא הבית!“ עד לרגע הירצחו, בינואר 1978, לא הצלחתי להביא לו את התצלומים הנכונים.

שוב לא אביא פיתה וגבינה לעיצאם. הוא השתדל שלא לערב את אשתו, וידאד, במגעים, כדי לשמור על חייה וחיי ילדיו.

פעם אכלנו שלושתנו במיסעדה הודית בפאריס. **השבוע היה זה מתי פלד, גם הוא ירדי-בנפש של עיצאם, שבישר בעל פה לחייו לאשה כי בעתה נהרג. מתי טיפס לחדר מכלי דרעת שאין היא יודעת עדיין דבר על הרצח. כך נאנק הודיע לה על כך.**

רחל, אשתי, דיברה פעמים רבות עם עיצאם בטלפון, אך מעולם לא ראו זה את זה. לא מכבר, כאחת מפגישותינו בפאריס, סיפרתי לעיצאם באקראי שאני צריך לקנות עגילים ירוקים לרחל, כדי לנחם אותה על כך ששערותיה הארוכות קוצצו בידי ספר פזון. היינו שקועים בשיחה עמוקה על המצב באש"ף ובישראל, אך לפתע קם וביקש סליחה לכמה דקות. הוא חזר כעבור חצי שעה — ובידו חבילת-שי לרחל. כשפתחנו אותה בבית, מצאנו זוג של עגילים ירוקים נהדרים.

רחל הכירה את קולו כמוני. בכל שעות היום והלילה היה הטלפון עשוי לצלצל, והקול המוכר היה אומר „שלום עליכום!“ במשך שנים ארוכות במחתרת התרגל שלא לזהות את עצמו בטלפון בשמו.

קשה להעלות על הדעת שלא נשמע עוד את הקול הזה. אמרה רחל השבוע. אף שלא נפגשה עימו מעולם, כבר היתה רגילה לסיגנונו היתול-לילי-למחצה בטלפון, מחמאותיו ותעלוליו. לא פעם כשהייתי במישרדו בפאריס, טילפנתי הביתה כדי לברר אם אירע בינתיים משהו בארץ. אז היה עיצאם נוטל את השפופרת מידי ומייסר את רחל על כי שוב לא נלוותה אלי.

„אורי לא לקה אותי איתו.“ היתה רחל מתנצלת. שכן בגלל עבודתה כמורה לא יכלה להשתחרר.

בפעם הבאה אסרב להיפגש איתו, אם לא יביא אותך! הבטיח לה. בפעם האחרונה-האחרונה בפאריס חזר על כך במלוא הרצינות, החלטנו שבפעם הבאה תבוא רחל איתי לסאריס, תהיה ההזדמנות כאשר תהיה.

לא תהיה פעם באה. זכורני שבאחד מלילוסטר (ערב ראש-השנה 1978? 1979?), כאשר ישבנו רחל ואני בבית וקיבלנו את השנה החדשה בלבוקו שבפניה, צילצל הטלפון בחצות. מתי פלד שהה אז בפאריס, וחגג יחד עם עיצאם ואשתו. החלטנו ברכות בטלפון — גברים ונשים כאחד — כאילו היינו בני-מישפחה. ומבחינה מסויימת, אכן היינו.

שלושת המוסקטרים

במשך השנים נפגש סרטאוי עם ישראלים רבים. מעולם לא סירב להיפגש עם ישראלי. אלא אם כן חשד בכוונותיו.

אך במרוצת הזמן התעמקו היחסים שלו עם שרונה, שבהם ראה שותפים מלאים למאבק. היו אלה מתי פלד, יעקוב ארנון ואני.

המישלת הראשונה של המועצה הישראלית למען שלום ישראל-פלסטיני, שנפגשה עם סרטאוי וחריו בסוף קיץ 1976, כללה את לובה אליאב, סרטאוי נפגש עימו כמה פעמים. אך לא נוצרה ביניהם „כימיה“. הם רבו ביניהם כמה פעמים. קשה היה להסביר זאת. כי לובה הוא אדם יקר וכן. התעוררו ביניהם עניינים של כבוד ויוקרה.

כאשר העניק ברונזו קרייסקי לשניהם את פרס-השלום שעל שמו (אני המלצתי על כך, כי לובה היה אז יו"ר הנהלת שלי"י) עשה סרטאוי מעשה אופייני לו. תחילה ביקש אישור רישמי של מוסדות אש"ף, אך האישור לא ניתן. מסיבות ששוב איני זוכר אותן, סברי המנהיגים באותו זמן, שהשעה אינה כשרה לכך.

סרטאוי סבר אחרת. הוא חשב כי הסירוב לקבל את הפרס יתפרש כאקט מדיני שלילי, ועלילב את קרייסקי, שכבר היה יו"ר הידיד הבולט ביותר של אש"ף באירופה. על כל מהמרה את פי ההחלטה ובא לקבל את הפרס. הוא רק ביקש להצניע את הטקס ולצמצם את הפירסום שניתן לו.

היה זה מעשה נועז. לאחר מכן ביקשו כמה מראשי פת"ח להעמידו לדין-חברים על הפרת-יסקודה. הקיצוניים תבעו פומבית להוציאו להורג — כבר אז.

בטקס נאמו השניים, סרטאוי ציפה כי לובה יחשב במצבו, ויסתפק בדיבור על הצורך בפשרה בין שני העמים. תחת זאת נשא לובה, כדרכו בקודש, נאום ארוך שבח הציונות — דבר שהמפיר לאין שיעור את מצבו של סרטאוי. כתוצאה מכך התקררו היחסים בין השניים עוד יותר. הם לא השתפרו גם כאשר הטיל ערפאת על סרטאוי, בניגוד לרצונו, לנהל בווינה את המשא-המתן על גורל השבויים, כשבצד השני הופיע לובה אליאב.

(סרטאוי קיבל את המינוי במורת-רוח, גם מפני שהשבויים נמצאים בשטח שבשליטת סוריה, הוא ידע היטב כי הסורים רואים בו את אויב מס' 1. הוא גם סירב להיענות לבקשתי ולצניע לערפאת לאפשר לי לנסוע יחד עם כמה אמנות לבקר את השבויים. „אתה לא מכיר את הסורים“, אמר לי בחודש שעבר, „שום הבטחה שלהם אינה שווה כלום. בשום פנים לא ארשה לך לסכן את חיך בצורה כזאת.“ ואכן, הוא לא העביר את בקשתי.)

את יעקב ארנון אהב בשל ההומור הייקי והוכמת-היחיים ה„מפאיי“ שלו. ארנון יכול היה להיות אביו, וסרטאוי באמת גילה כלפיו יחס של בן לאב. כשראה אותו, נדלק אור בעיניו והוא חיבק אותו בחום. (כל פגישה בינו ובינינו היתה כפגישת אחים אחרי פרידה ארוכה, והתחילה בחיבוקים. מעולם לא הרגשתי שוהו טקס בילבד.)

מתי פלד כיבד בשל מחשבתו העיקבית, הבלתי-מתפשרת לחלוטין, שאינה סוטה שמאלה וימינה. העובדה שמתו הוא אלוף צה"ל הוסיפה נופך ליחסים אלה, וסרטאוי אמר לא פעם בנאומים, בדברו על מתי פלד, ובהזכירו את עברו כראש אירגון של פידאיון: „כנגרל פלסטיני לגנרל ישראלי...“

אני חושב שהיחסים המיוחדים שנוצרו בינו ובין שלושתנו (שלושת המוסקטרים, כפי שקרא לנו, וכפי שקראנו בסוף גם לעצמנו) נוצרו ביגלל הוזה-הידיעות הגמורה שנוצרה בינינו לגבי הפיתרון, וגם ביגלל הנסיון שהוכיח כי רק בפורום זה נשמר כל סוד לחלוטין.

מעולם לא היתה דליפה כלשהי משיחותינו וממעשינו — וזהו דבר נדיר, שלא ימוא בפני מה גם שכמעט כל מעשה שלנו יכול היה להיות בכחינת סנסציה בינלאומית, והעיתונות שחררה לפיתחנה.

בחתרתנו היה סרטאוי מגולל רעיונות כאילו דיבר עם עצמו. נדונו בינינו רעיונות מעשיים מאוד: יגם רעיונות שנראו, ברגע הראשון, משוגעים לגמרי — כגון רעיון ביקורנו בביירות בראשית 1981, או הזמנתנו למושב המועצה הלאומית הפלסטינית בדמשק באפריל של אותה שנה. כך נולדו גם התוכניות על ביקורנו אצל המלך חסן במארוקו, ופגישתנו עם יאסר ערפאת בינואר השנה אירשם — שני רעיונות „משוגעים“ שהתגשמו. עוד אספר איך.

רגע הניצחון: סרטאוי כשרשבין הפגישה עם ערפאת, בינואר 1983
הכל נשמר בטוב

בעברית ובערבית — איומים וקללות, צעק לעברם: „מזל טוב לשני הצדדים! מברוק עליכום! מזל טוב לשניכם!“

כך אני אזכור אותו תמיד: עומד בהמולה על הבימה, זועם וגאה, ללא שמץ של פחד.

כשישב העביר לי פתק: „צריכים לצלם את הכנופייה הזאת. אלה הם אנשי אבונידאל, ואני זקוק לתצלומים כדי לנסות לזהות אותם!“

עגילים ירוקים

ברגע זה עוברים במוחי בעיקר מומנטים אנושיים, פשוטים. היתה לי התחייבות אחת כלפיו: להביא לו את שני הדברים שהוא אהב אותם יותר מכל — גבינה נאבולית ופיתה תאבונית. גבינת-עזים מיוחדת במינה, המיוצרת בשכם, ופיתה הנאפית בתנור כפרי פתוח.

לפני כל נסיעה נסעתי לגדה כדי להשיגם. לא פעם, בעוברי את הבדיקה הביטחונית במליה-התעופה, שאלתי את עצמי מה היו הבחורים והבחורות הנחמדים האלה אומרים אילו סיפרתי להם שאני מביא פיתה וגבינה לאחד „המחבלים“

בפגישה האחרונה שלנו בהולנד אחר סרטאוי ביום, יאסר ערפאת קרא לו לבוא לתוניס, אך ערפאת עצמו איחר לבוא לשם ממסעותיו. כשהתמקמה, החליט סרטאוי על דעת עצמו כי ההופעה בכינוס בהאג חשובה אף מן ההמתנה ליושבראש. הוא סס בלילה והגיע בכוקר ישר לכינוס.

כשחזרנו משם למלון, מסרתי לו את הגבינה והפיתה. הוא לא התאפק אף לרגע, קרע את עטיפת-הניילון שהכינה רחל, אשתי, בקפדנות, והחל אוכל. „אינני יודע אם יש משהו מיוחד בפיתה הזאת“, אמר, „אבל לי זהו הטעם הטוב ביותר בעולם.“

„כי מחר נמות!“

הקשר ביני ובין סרטאוי היה בנוי — כך נדמה לי — על כמה וכמה קווי-אופי דומים שהיו לנו. מבחינה מסויימת, היינו אנשים דומים. השובע אמרה לי עיתונאית

הנוכח המלא של נאומו של סרטאוי באותה הזדמנות התפרסם בעולם הזה (2375). שבוט לפני כן חיאר אורי אבנרי את מהלך הפגישה (העולם הזה 2374).